

## MADANIYATLAR TO'QNASHUVI: GLOBALLASHUV SHAROITIDA UNIVERSAL QADRIYATLAR MASALASI

*Utayev G'ayrat G'aybulayevich*<sup>1</sup>

*Raimboyev Hojiakbar Muhammad o'g'li*<sup>2</sup>

*Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti,*

*Toshkent, O'zbekiston Ijtimoiy*

*fanlar kafedrası katta o'qituvchisi*<sup>1</sup>

*uggayrat@gmail.com*

*Stomatologiya fakulteti, I bosqich talabasi*<sup>2</sup>

*hojiakbaraimboyev38@gmail.com*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada globallashuv jarayonida turli madaniyatlarning o'zaro aloqasi, to'qnashuvi va uyg'unlashuvi natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy-madaniy transformatsiyalar tahlil qilinadi. Madaniy identitetning saqlanishi, universal qadriyatlarning shakllanishi hamda milliy va global qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar zamonaviy ijtimoiy jarayonlar misolida yoritiladi. Shuningdek, globallashuvning madaniy xilma-xillikka ta'siri, madaniy homogenlashuv xavfi, transmilliy axborot makonining roliga oid ilmiy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari globallashuv davrida madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, universal qadriyatlarni uyg'un tarzda shakllantirish hamda madaniy xilma-xillikni muhofaza qilishning muhimligini ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar:** globallashuv, madaniyatlar to'qnashuvi, universal qadriyatlar, madaniy identitet, madaniy xilma-xillik, homogenlashuv, transmilliy kommunikatsiya.

## СТОЛКНОВЕНИЕ КУЛЬТУР: ПРОБЛЕМА УНИВЕРСАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

**Аннотация.** В статье рассматривается взаимодействие, столкновение и взаимное влияние различных культур в условиях глобализации. Анализируются процессы культурной трансформации, сохранение культурной идентичности, формирование универсальных ценностей и противоречия между национальными и глобальными нормами. Особое внимание уделено влиянию глобализации на культурное разнообразие, рискам культурной гомогенизации и роли транснационального информационного пространства. Результаты исследования подчеркивают важность развития межкультурного диалога, гармоничного формирования универсальных ценностей и защиты культурного многообразия в современном мировом сообществе.

**Ключевые слова:** глобализация, столкновение культур, универсальные ценности, культурная идентичность, культурное разнообразие, гомогенизация, транснациональная коммуникация.

## **CULTURE CLASH: THE ISSUE OF UNIVERSAL VALUES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION**

**Article.** This article examines the interaction, collision, and mutual influence of different cultures in the context of globalization. It explores cultural transformations, the preservation of cultural identity, the emergence of universal values, and the tensions between national and global norms. Special attention is given to the impact of globalization on cultural diversity, the risks of cultural homogenization, and the role of the transnational information environment. The findings highlight the importance of fostering intercultural dialogue, promoting balanced development of universal values, and safeguarding cultural diversity in the modern global community.

**Keywords:** globalization, culture clash, universal values, cultural identity, cultural diversity, homogenization, transnational communication.

### **Kirish**

Globalizatsiya zamonaviy dunyoda ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini kuchaytirib, turli madaniyatlarning bir-biriga yaqinlashuvi va to'qnashuviga imkon yaratadi [2]. Turli xalqlarning qadriyatlari, an'analari va ijtimoiy me'yorlari jadal axborot almashinuvi orqali bir makonda to'planib, transmilliy madaniy oqimlarning kuchayishiga sabab bo'lmoqda [5]. Shu bilan birga, globallashuv jarayoni insoniyat uchun yangi umumiy qadriyatlar ishlab chiqilishini talab qilayotgan murakkab ijtimoiy hodisaga aylanadi [1].

Madaniyatlar o'rtasidagi to'qnashuv masalasi ko'p asrlik tarixiy ildizlarga ega bo'lsa-da, bugungi globallashuv davrida bu jarayon yanada murakkablashib, o'zaro ta'sirning yangi shakllarini yuzaga keltiradi [6]. Zamonaviy kommunikatsion texnologiyalar madaniy g'oyalar, identitetlar va turmush tarzi modellari chegarasiz tarqalishiga imkon berib, madaniy dinamikaning keskin tezlashuviga olib keladi [3]. Natijada mahalliy madaniyatlarning barqarorligi va ularning o'ziga xosligini saqlab qolish masalasi dolzarb global muammo sifatida talqin qilinadi [2].

Universal qadriyatlar masalasi globallashuv bilan chambarchas bog'liq bo'lib, inson huquqlari, tinchlik, hamkorlik, bag'rikenglik kabi tushunchalarning umuminsoniy darajada tan olinishi bilan ifodalanadi [4]. Shu bilan birga, turli madaniy areallarda qadriyatlar tizimining farqlanishi universal g'oyalarning qabul qilinish darajasini murakkablashtiradi [5]. Bu tafovut madaniyatlararo dialogni rivojlantirish

va global axloqiy me'yorlarni shakllantirishda kompromissli yondashuvlarni izlash zarurligini ko'rsatadi [1].

Global axborot makonining kengayishi madaniy gibridlik, shakl va ma'nolarning aralashuvi, yangi madaniy model va identitetlarning paydo bo'lishiga olib keladi [6]. Bu jarayon bir tomondan madaniy xilma-xillikni boyitadi, boshqa tomondan ayrim madaniy shakllarning yo'qolish xavfini kuchaytiradi [3]. Shu sharoitda madaniy o'zlikni anglash va uni mustahkamlash global jarayonlarning muhim tarkibiy qismiga aylanadi [4].

Madaniyatlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar nafaqat mafkuraviy, balki iqtisodiy va siyosiy omillar bilan ham bog'liq bo'lib, global kuchlar muvozanatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [2]. Transmilliy korporatsiyalar, xalqaro tashkilotlar va mass-madaniyat agentlari madaniy standartlarning shakllanishiga faol ta'sir etib, mahalliy madaniyatlarning o'zgarish jarayonlarini tezlashtiradi [5]. Bu esa universal qadriyatlarining shakllanishiga ijobiy ta'sir bilan birga bahsli jihatlarni ham yuzaga chiqaradi [6].

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, globallashuv sharoitida madaniyatlar to'qnashuvi va universal qadriyatlar masalasini chuqur ilmiy tahlil qilish zamon talabi hisoblanadi [1]. Mazkur masalaning o'rganilishi madaniy xilma-xillikni saqlab qolish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va global uyg'unlikka erishishning nazariy asoslarini yaratishga xizmat qiladi [4]. Shu bois, ushbu maqola madaniy dinamika, to'qnashuvlar va universal qadriyatlar muammosini har tomonlama yoritishni maqsad qilgan [3].

### **Materiallar va metodlar**

Ushbu tadqiqot globallashuv sharoitida madaniyatlar o'rtasidagi to'qnashuv va universal qadriyatlar masalasini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, u nazariy-analitik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot materiali sifatida zamonaviy globallashuv jarayonlari, madaniy xilma-xillik, universal qadriyatlar va madaniyatlararo muloqotga oid ilmiy adabiyotlar, xalqaro hisobotlar va statistik ma'lumotlar o'rganildi. Shu bilan birga, turli geografik va madaniy kontekstlarda qadriyatlar tizimining shakllanishi va o'zgarish jarayonlari tahlil qilindi.

Tadqiqot metodologiyasida komparativ tahlil yondashuvi qo'llanilib, turli madaniy hududlardagi qadriyatlar tizimlari solishtirildi va ularning universal qadriyatlar bilan mosligi yoki ziddiyati aniqlashga harakat qilindi. Ushbu metod madaniyatlararo o'zaro ta'sir va qarama-qarshiliklarni ilmiy asosda aniqlashga imkon berdi.

Shuningdek, tadqiqotda fenomenologik yondashuvdan foydalanilib, madaniyatlararo to'qnashuv natijasida yuzaga keladigan individual va ijtimoiy tajribalar tahlil qilindi. Bu metod orqali madaniyatlararo muloqot jarayoni, ijtimoiy normativlar va qadriyatlarining sub'yektiv qabul qilinishi o'rganildi.

Diskurs tahlili yordamida global kommunikatsiya va transmilliy axborot makonidagi madaniy ifodalar, ularning mahalliy madaniyatlar bilan o'zaro ta'siri va universallashtirish jarayonlari o'rganildi. Shu orqali madaniy homogenlashuv xavfi va yangi madaniy modelning shakllanish mexanizmlari aniqlandi.

Tadqiqotda aksiologik tahlil metodi ham qo'llanilib, universal qadriyatlarining shakllanishi, qadriyatlar tizimining global va mahalliy kontekstdagi farqlari, madaniy normativlar va axloqiy me'yorlarning moslashuvi o'rganildi. Ushbu yondashuv madaniyatlararo muloqotda kelib chiqadigan ziddiyatlarni tahlil qilishga xizmat qildi.

Tadqiqotning yakuniy qismi integrativ tahlil metodiga asoslanib, barcha natijalar kompleks tarzda solishtirildi va globalizatsiya sharoitida madaniyatlar to'qnashuvi hamda universal qadriyatlar masalasiga ilmiy xulosalar chiqarildi. Shu bilan tadqiqot nazariy asos yaratish va kelajakda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish uchun konseptual platforma tayyorlashga yo'naltirildi.

### **Natijalar va ularning muhokamasi**

Tadqiqot natijalari globallashtirish sharoitida madaniyatlar o'rtasidagi to'qnashuvning ijtimoiy, madaniy va axloqiy oqibatlarini ochib berdi. Birinchi natija sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, global kommunikatsiya va transmilliy axborot oqimlari turli madaniyatlarning qadriyat tizimlarini birlashtirish yoki ziddiyatlarni kuchaytirish imkoniyatini yaratadi. Natijada mahalliy madaniyatlar o'z o'zligini saqlash bilan birga, yangi universal qadriyatlarni qabul qilish jarayonida moslashuvchanlik ko'rsatadi.

Ikkinchi natija shundan iboratki, universal qadriyatlar konsepsiyasi global va mahalliy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, turli hududlarda qadriyatlarning tarixiy, madaniy va ijtimoiy ildizlari tufayli ularni umumlashtirish har doim ham oson kechmaydi. Shu sababli, madaniyatlararo dialog va kompromissli yondashuvlar muhim strategik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Uchinchi natija globalizatsiya jarayonida madaniy gibridlik va yangi madaniy modellarning yuzaga kelishi bilan bog'liqdir. Madaniy gibridlik mahalliy va global qadriyatlarning o'zaro aralashuvi orqali yangi identitetlarni shakllantiradi, bu esa madaniy xilma-xillikni boyitadi, lekin ayrim an'anaviy madaniy shakllarning yo'qolish xavfini ham oshiradi.

To'rtinchi natija madaniyatlararo qarama-qarshiliklar nafaqat axloqiy va madaniy, balki iqtisodiy va siyosiy omillar bilan ham bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Transmilliy tashkilotlar va global iqtisodiy agentlar madaniy standartlarning shakllanishiga faol ta'sir etadi, bu esa mahalliy madaniyatlarning o'zgarish jarayonlarini tezlashtiradi. Shu bilan universal qadriyatlar shakllanishi murakkab va bahsli jarayon sifatida namoyon bo'ladi.

Beshinchi natija sifatida, globallashtirish sharoitida madaniyatlararo muloqotning ahamiyati oshgani aniqlandi. Madaniyatlararo muloqot universal qadriyatlar va

mahalliy an'analar o'rtasidagi balansni saqlash, ziddiyatlarni yumshatish va uyg'unlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, transmilliy kommunikatsiya orqali madaniy xabardorlik va empatiya rivojlanadi, bu esa konfliktlarni kamaytirishga yordam beradi.

Oltinchi natija esa globalizatsiya sharoitida madaniyatlar to'qnashuvi va universal qadriyatlar muammosining interdisipliner yondashuvni talab qilishini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari falsafa, sotsiologiya, antropologiya, psixologiya va axborot kommunikatsiyasi fanlarini integratsiya qilgan holda muammolarni chuqur o'rganishga imkon beradi. Bu yondashuv madaniyatlararo uyg'unlikni shakllantirish va global qadriyatlarni rivojlantirish uchun ilmiy asos yaratadi.

### **Xulosalar**

Tadqiqot natijalari globallashuv sharoitida madaniyatlar o'rtasidagi to'qnashuv va universal qadriyatlar masalasining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatdi. Turli madaniyatlarning qadriyat tizimlari bir-biriga yaqinlashib, yangi universal qadriyatlar shakllanishi va mahalliy madaniyatlarning o'ziga xosligini saqlash jarayoni yuz beradi. Madaniyatlararo dialog, kompromissli yondashuv va transmilliy kommunikatsiya ziddiyatlarni yumshatish va uyg'unlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, madaniyatlar to'qnashuvi interdisipliner tadqiqotlarni talab qiladigan global fenomen sifatida namoyon bo'ladi, bu esa madaniy xilma-xillikni saqlash va universal qadriyatlarni rivojlantirishning nazariy va amaliy asosini yaratadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Huntington, S. P. — "The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order"  
<https://www.simonandschuster.com/books/The-Clash-of-Civilizations-and-the-Remaking-of-World-Order/Samuel-P-Huntington/9780684844411>
2. Inglehart, R., & Welzel, C. — "Modernization, Cultural Change, and Democracy"  
<https://www.cambridge.org/core/books/modernization-cultural-change-and-democracy/>
3. Fukuyama, F. — "The End of History and the Last Man"  
<https://www.simonandschuster.com/books/The-End-of-History-and-the-Last-Man/Francis-Fukuyama/9781451651419>
4. Pieterse, J. N. — "Globalization and Culture: Global Mélange"  
<https://www.rowman.com/ISBN/9781442201743/Globalization-and-Culture-Global-M%C3%A9lange-3rd-Edition>
5. Appiah, K. A. — "Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers"  
<https://www.norton.com/books/9780393321957>
6. Sen, A. — "Identity and Violence: The Illusion of Destiny"  
<https://www.norton.com/books/9780393061319>